D. RUIZ-JARABO COLOMER FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA

Az ismertetés napja: 2005. október 20. [1]

I – Bevezetés

1. A schengeni vívmányok magukban foglalják:

a) a Benelux Gazdasági Unió három államának kormánya, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság között, a közös határokon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-én, az azonos elnevezésű luxemburgi városban kötött megállapodást (a továbbiakban: schengeni megállapodás) [2];

b) az ugyenezen szerződő felek által, e megállapodás végrehajtásáról szóló, 1990. június 19-én kötött egyezményt (a továbbiakban: egyezmény) [3];

c) az Európai Unió más tagállamainak e két okmányhoz való csatlakozási megállapodásait és jegyzőkönyveit, az egyezmény által felállított végrehajtó bizottság által elfogadott határozatokat és nyilatkozatokat, valamint az e bizottság által döntési hatáskörrel felruházott hatóságok aktusait [4].

2. Az Európai Unióról szóló szerződéshez és az Európai Közösséget létrehozó szerződéshez csatolt (2. számú) jegyzőkönyv (a továbbiakban: jegyzőkönyv) beilleszti e joganyagot az Unió keretébe; az említett jegyzőkönyv 2. cikke (1) bekezdésének első albekezdése értelmében az Amszterdami Szerződés hatálybalépésének időpontjától (1999. május

1 – Eredeti nyelv: spanyol.

2 – HL L 239., 2000., 13. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 2. kötet, 3. o

3 – HL L 239., 2000., 19. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 2. kötet, 9. o.

4 – HL L 239., 2000., 63. és köv. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 2. kötet, 53. és köv. o.

1.) az 1. cikkben említett tizenhárom tagállamban, többek között a Belga Királyságban [5] alkalmazni kell a schengeni vívmányokat.

3. A jegyzőkönyv 6. cikke értelmében az Izlandi Köztársaság és a Norvég Királyság részt vesz a rájuk 2001. március 25-e óta alkalmazandó schengeni vívmányok végrehajtásában és továbbfejlesztésében [6].

4. A Hof van Cassatie van België (belga semmítőszék) által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem a Bíróság számára harmadszor [7] teszi lehetővé az egyezménynek a kétszeres értékelés tilalma (*ne bis in idem*) elvének alkalmazását előíró 54. cikkének értelmezését, valamint időbeli hatályának elemzését és az „ugyanazon cselekmény" fogalmának pontosítását.

II – Jogi háttér

A – *A közösségi jog*

5. A schengeni vívmányok rendelkezéseinek a jegyzőkönyv preambulumában lefektetett célja az európai integráció elmélyítése, és különösen annak lehetővé tétele, hogy az Európai Unió még gyorsabban válhasson a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséggé.

5 – A többi tagállam a Dán Királyság, a Németországi Szövetségi Köztársaság, a Görög Köztársaság, a Spanyol Királyság, a Francia Köztársaság, az Olasz Köztársaság, a Luxemburgi Nagyhercegség, a Holland Királyság, az Osztrák Köztársaság, a Portugál Köztársaság, a Finn Köztársaság és a Svéd Királyság. Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága, valamint Írország nem csatlakozott teljes körűen e közös projekthez, hanem az eseti részvétel mellett döntött [e két tagállamnak a schengeni vívmányok egyes rendelkezéseinek alkalmazásában való részvételére vonatkozó kéréséről szóló, 2000. május 29-i 2000/365/EK tanácsi határozat, (HL L 131., 43. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 1. kötet, 178. o.), illetve 2002. február 28-i 2002/192/EK tanácsi határozat, (HL L 64., 20. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 211. o.)]. A Dán Királyság különleges jogállással bír, amely lehetővé teszi számára, hogy ne alkalmazza az ezen a területen elfogadott határozatokat. A schengeni vívmányokat alkotó szabályok az Unióhoz való csatlakozásuktól kötik a tíz új tagállamot, bár nagyrészük alkalmazása az Európai Unió Tanácsától függ [a Cseh Köztársaság, az Észt Köztársaság, a Ciprusi Köztársaság, a Lett Köztársaság, a Litván Köztársaság, a Magyar Köztársaság, a Máltai Köztársaság, a Lengyel Köztársaság, a Szlovén Köztársaság és a Szlovák Köztársaság Európai Unióhoz való csatlakozásának feltételeiről és az Európai Unió alapját képező szerződések kiigazításáról szóló jogi aktus 3. cikke (HL L 236., 2003., 33. o.)].

6 – 1996. december 19-én az Unió tizenhárom tagállama, azaz a schengeni megállapodások aláírói, illetve a fent említett északi államok *ad hoc* megállapodást írtak alá Luxembourgban, amelyet az Európai Unió Tanácsa, valamint az Izlandi Köztársaság és a Norvég Királyság között az utóbbiaknak a schengeni vívmányok végrehajtására, alkalmazására és fejlesztésére irányuló társulásáról szóló 1999. május 18-i megállapodása követett (HL L 176., 1999., 36. o.; magyar nyelvű különkiadás 11. fejezet, 32. kötet 4. o.). Ez utóbbi megállapodás 15. cikkének (4) bekezdése értelmében a Tanács hatáskörébe tartozott, hogy az újonnan szerződő felekre nézve meghatározza az említett megállapodás hatálybalépésének időpontját, amely feladatnak a 2000. december 1-jei 2000/777/EK határozattal (HL L 309., 24. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 22.o.) tett eleget oly módon, hogy általános jelleggel 2001. március 25-ét jelölte meg (1. cikk).

7 – E két első ítéletben a Bíróság azt vizsgálta, hogy a tagállamok miként gyakorolják büntetőhatalmukat (*ius puniendi*); kimondta, hogy a *ne bis in idem* elve akkor is alkalmazandó, amikor a büntetőjogi igény azért szűnt meg, mert az eljárás alá vont személy eleget tett az ügyészség által meghatározott egyes kötelezettségeknek (a C-187/01. sz. és C-385/01. sz. Gözütok és Brügge egyesített ügyekben 2003. február 11-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-1345. o.], amely ügyekben 2002. szeptember 22-én terjesztettem elő az indítványt); mindazonáltal nem alkalmazható az elv, amennyiben azért zárult le az eljárás, mert az ügyészség – bármiféle érdemi értékelés nélkül – pusztán azon az alapon szüntette meg a büntetőeljárást, mert egy másik tagállamban ugyanazon terhelt ellen ugyanazon cselekmények alapján büntetőeljárás indult (a C-469/03. sz. Miraglia-ügyben 2005. március 10-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-2009. o.]).

6. A jegyzőkönyv 2. cikke (1) bekezdése második albekezdésének alkalmazásával a Tanács 1999. május 20-án elfogadta az Európai Közösséget létrehozó szerződés és az Európai Unióról szóló szerződés vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően a schengeni vívmányokat alkotó valamennyi rendelkezés, illetve határozat jogalapjának megállapítása céljából a schengeni vívmányok meghatározásáról szóló 1999/435/EK és 1999/436/EK határozatot [8].

7. A második határozat 2. cikkéből és A. mellékletéből kitűnik, hogy a Tanács az EU-Szerződésnek „A büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésre vonatkozó rendelkezések" című VI. Címe alá tartozó EU 34. és EU 31. cikket állapította meg az egyezmény 54–58. cikke jogalapjának.

8. Az egyezmény említett cikkei alkotják a III. Címnek („Rendőrség és biztonság") „A kétszeres büntetés tilalma (*ne bis in idem*) elvének alkalmazása" című 3. fejezetét.

9. Az 54. cikk előírja:

„Az ellen a személy ellen, akinek a cselekményét a Szerződő Felek egyikében jogerősen elbírálták, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Fél területén büntetőeljárást indítani, amennyiben elítélés esetén a büntetést már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy az ítélet meghozatalának helye szerinti Szerződő Fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani."

10. Ugyanezen III. Cím („Kábítószerek") 6. fejezete 71. cikkének jogalapját a fent említett EU 34. és EU 31. cikk, illetve az EU 30. cikk adja. Az első két bekezdés ekként rendelkezik:

„(1) Bármilyen típusú kábítószer és pszichotróp anyag, köztük a kannabisz közvetlen vagy közvetett értékesítése, valamint az ilyen termékek és anyagok értékesítés vagy kivitel céljából történő birtoklása tekintetében a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy az Egyesült Nemzetek hatályos egyezményeinek megfelelően meghozzák a kábítószerek és pszichotróp anyagok tiltott kereskedelmének megakadályozása és büntetése céljából szükséges intézkedéseket.

(2) A Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy – a 74., 75. és 76. cikk vonatkozó rendelkezéseinek sérelme nélkül – közigazgatási és büntetőjogi intézkedésekkel megakadályozzák és büntetik a kábítószerek és pszichotróp anyagok, köztük a kannabisz tiltott kivitelét, valamint az ilyen termékek és

8 – HL L 176., 1., illetve 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 1. kötet 134., illetve 136. o.

anyagok értékesítését, beszerzését és átadását."[9]

[...]"

B – *Az Egyesült Nemzetek egyezményei*

11. Az 1961. március 30-án, New Yorkban aláírt Egységes Kábítószer Egyezmény 36. cikke előírja, hogy:

„1. a) Alkotmányos rendelkezéseinek figyelembevételével minden Fél meghozza azokat a rendelkezéseket, amelyek szándékos elkövetés esetén büntetendő cselekménynek nyilvánítják a kábítószereknek az Egyezmény rendelkezéseivel ellentétes módon, bármilyen címen történő termesztését, előállítását, gyártását, kivonását, készítését, tartását, felajánlását, értékesítésre történő felkínálását, forgalmazását, megvásárlását, eladását, szállítását – bármilyen szállítási feltételekkel kerüljön is rá sor –, a vele végzett közvetítői tevékenységet, feladását, tranzitszállítását, fuvarozását, behozatalát és kivitelét és minden egyéb olyan tevékenységet, ami a Fél megítélése szerint ellentétben állhat az Egyezmény rendelkezéseivel, valamint azokat, amelyek e súlyos bűncselekményeknek megfelelő szankciókat, nevezetesen szabadságvesztést vagy más szabadságelvonással járó joghátrányt vonnak maguk után.

[...]

2. A Felek alkotmányos rendelkezései, továbbá jogrendszerük és nemzeti joguk keretei között,

a) i. az (1) [bekezdésben] felsorolt bűncselekmények mindegyike külön cselekménynek tekintendő, ha azokat más-más országban követték el;

[...]

3. A jelen cikk rendelkezései nem érintik az érintett Fél joghatósággal összefüggő büntetőjogi rendelkezéseit.

4. E cikk egyetlen rendelkezése sem érinti azt az elvet, hogy az Egyezményben említett bűncselekmények tényállását az egyes Felek nemzeti jogával összhangban kell leírni, és ezek a bűncselekmények e jog rendelkezéseivel összhangban üldözendők és büntetendők."

9 – E rendelkezések a törvényes kereskedelemre és a feltétlenül szükséges ellenőrzésekre utalnak.

12. A pszichotróp anyagokról szóló 1971. évi egyezmény 22. cikkének megfogalmazása lényegében egyezik az 1961. évi egyezmény 36. cikkének szövegével.

III – Az alapeljárás tényállása és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

13. L. H. Van Esbroeck belga állampolgárt a Bergens tingrett [bergeni (Norvégia) helyi bíróság] 2000. október 2-i ítéletével öt év szabadságvesztésre ítélte kábítószer (amfetamin, hasis, MDMA és diazepam) Norvégiába 1999. június 1-jén történt tiltott bevitele miatt.

14. Kiszabott büntetése felének letöltését és feltételes szabadságra bocsátását követően visszatért származási országába, ahol 2002. november 27-én büntetőeljárást indítottak ellene, és vád alá helyezték a következő napon Norvégiába bevitt anyagok 1999. május 31-én történt kivitele miatt. A Correctionele Rechtbank van Antwerpen (antwerpeni büntetőbíróság) 2003. március 19-i ítéletével – amelyet a Hof van Beroep te Antwerpen (antwerpeni fellebbviteli bíróság) 2004. január 9-i ítéletével helybenhagyott – egy év szabadságvesztés-büntetésre ítélte.

15. Ezen ítélet ellen az érintett – az egyezmény 54. cikkében kimondott *ne bis in idem* elvének megsértésére hivatkozva – rendkívüli jogorvoslattal élt.

16. A döntéshozatalt megelőzően a Hof van Cassatie a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

„1) Az [egyezmény] 54. cikkét akként kell-e értelmezni, hogy azt belga bíróság alkalmazhatja olyan személy tekintetében, aki ellen Belgiumban 2001. március 25. után büntetőeljárás van folyamatban ugyanazon cselekmények miatt, amelyek miatt őt norvég büntetőbíróság 2000. október 2-án elítélte, és a kiszabott büntetést vagy intézkedést már végrehajtották, miközben az Európai Unió Tanácsa, valamint az Izlandi Köztársaság és a Norvég Királyság között [...] 1999. május 18-án kötött megállapodás 2. cikkének (1) bekezdése szerint [az egyezmény] 54. cikkének rendelkezéseit Norvégiának csak 2001. március 25-től kell végrehajtania és alkalmaznia?

Amennyiben az első kérdésre adott válasz igenlő:

2) Az [egyezmény] 54. cikkét ugyanezen [egyezmény] 71. cikkével összefüggésben akként kell-e értelmezni, hogy bármely kábítószer és pszichotróp anyag

– a kannabiszt is ideértve – kivitel és behozatal céljából való birtoklásának bűncselekményét, amelyet mint kivitelt vagy behozatalt büntetnek az [egyezményt] aláíró vagy a schengeni vívmányokat végrehajtó és alkalmazó egyes országokban, az említett 54. cikk szerinti »ugyanazon cselekményeknek« kell tekinteni?"

IV – A Bíróság előtti eljárás

17. Ezen előzetes döntéshozatali eljárásban az alapügy felperese, a cseh, a holland, az osztrák, a lengyel és a szlovák kormány, valamint az Európai Közösségek Bizottsága terjesztett elő írásbeli észrevételt. A 2005. szeptember 22-én tartott tárgyaláson álláspontjuk szóbeli előadása céljából megjelent Léopold Henri van Esbroeck, az első két említett kormány, illetve a Bizottság képviselője.

V – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elemzése

A – *A kétszeres büntetés tilalma (ne bis in idem) elvének természete és alapjai*

18. A fent hivatkozott Gözütok és Brügge ügyekben előterjesztett indítványaimban (48. pont és köv.) említettem, hogy az egyezmény 54. cikke hiteles kifejezése annak az elvnek, amely tiltja, hogy ugyanazon jogellenes magatartás miatt többször induljon büntetőeljárás, és adott esetben többször ítéljék el ugyanazt a személyt, amennyiben a büntetőeljárások és szankciók ezen halmozódása a büntetőhatalom (*ius puniendi*) elfogadhatatlan ismételt gyakorlását eredményezi.

19. Továbbá kifejtettem, hogy ezen elv alapját a valamennyi jogrendszerben megtalálható két pillér alkotja, azaz a jogbiztonság és a méltányosság. A bűncselekmény elkövetőjének tudnia kell, hogy büntetése végrehajtásával megbűnhődött vétkéért, és nem kell további szankcióktól tartania. Felmentése esetén bizonyosnak kell lennie abban, hogy nem indul ellene újabb eljárás.

20. Nem szabad megfeledkezni többek között arról, hogy minden szanció kettős célt szolgál, a megtorlást és a visszatartó erőt. Célja, hogy megbüntessen egy magatartást, és visszatartsa az érintettet, illetve a többi esetleges jogsértőt attól, hogy jogilag felróható magatartást tanúsítson. E célból az érintett magatartás megbüntetése érdekében igazságos egyensúlyt fenntartva arányosnak kell tehát lennie, miközben példát szolgáltat. A méltányosság elve, amelynek egyik eszköze az arányosság alapelve, ellentétes tehát a szankciók halmozódásával.

21. A *ne bis in idem* elv által megfogalmazott tilalom tehát kettős alapon nyugszik. Egyrészt a schengeni vívmányok egyes részes államaiban alkotmányos norma szintjére [10] emelve az állampolgároknak a büntetőhatalommal szembeni, a szabályszerű és tisztességes eljáráshoz való jogból eredő bírói jogvédelmét szolgálja [11]. Másrészt a jogrend egyik szerkezeti követelményének tesz eleget, amelynek jogszerűsége az ítélt dolog tiszteletben tartásán alapszik [12].

22. A Hof van Cassatie kérdésére adandó válasznál e kettősségből kell kiindulni, figyelembe véve az egyezmény 54. cikkének célját.

B – *A ne bis in idem elv célja a schengeni vívmányok vonatkozásában*

23. A *ne bis in idem* elvnek nemzetközi érvényességet kölcsönző fent említett rendelkezés [13] az európai integrációnak a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló közös térség kialakítására irányuló célkitűzését szolgáló rendelkezést tartalmaz.

24. E közös térség kialakításához elengedhetetlen lépés a határokon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetése, még akkor is, ha az igazgatási akadályok megszüntetése mindenkinek, különösen az ellenőrzések mérséklését jogellenes tevékenységük kiterjesztésére felhasználó személyeknek is a hasznára válik.

25. Feltétlenül szükséges a tagállamok közötti – különösen rendőrségi és biztonsági kérdésekben való – együttműködés megerősítése is, amely tagállamok így az európai társadalom egészére kiterjedő bűnözés elleni küzdelem szereplőivé válnak, és ezáltal közreműködnek a rendfenntartásban. Mind-

10 – Azt is állíthatjuk, hogy a *ne bis in idem* elv által megfogalmazott tiltás az emberi méltóságot védi az embertelen és megalázó bánásmóddal szemben, mivel egy bűncselekmény miatti többszöri büntetőeljárásra irányuló gyakorlat ekképpen minősíthető.

11 – Számos nemzetközi szerződés – az 1966. december 19-i, az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (14. cikk 7. pontja) vagy a Rómában, 1950. november 4-én kelt, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 7. jegyzőkönyve (4. cikk) – hivatkozik rá személyes biztosítékként. E rendelkezések azonban a belső jogrend vonatkozásában hivatkoznak erre az elvre, és biztosítják annak érvényesülését az állam területén. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Emberi Jogi Bizottsága kinyilvánította, hogy az említett egyezségokmány 14. cikkének 7. pontja nem alkalmazható az idegen ország hatóságai által hozott jogerős határozatokra (1987. november 2-i határozat, ref. CCPR/C/31/D/204/1986).

12 – Ezen álláspont mellett érvelt Vervaele, J. A. E., az „El principio *ne bis in idem* en Europa. El Tribunal de Justicia y los derechos fundamentales en el espacio judicial europeo" (A *ne bis in idem* elve Európában. A Bíróság és az alapvető jogok az európai bíráskodási térségben) című cikkében, *Revista General de Derecho Europeo*, 5. szám, 2004. október, (www.iustel.com).

13 – Az 1987. május 25-i Brüsszeli Egyezmény egyik korábbi – a *ne bis in idem* elv alkalmazásával kapcsolatos – nemigen népszerű rendelkezésének az átvétele, amely azonban alapját adta az egyezmény 54. és 58. cikkének, ahogy azt Blanco Cordero, I., „El principio *ne bis in idem* en la Unión Europea" [A *ne bis in iden* elve az Európai Unióban] (Diario La Ley, 6285. sz, 2005. június 30.) című cikkében is kiemelte.

azonáltal a bűncselekmények erőteljesebb üldözése nem sértheti az állampolgárok demokratikus jogállamban elismert elidegeníthetetlen garanciáit.

26. Ez utóbbi célt szolgálja az egyezmény 54. cikke, amely a fent említett Gözütok és Brügge ügyekben, valamint a Miraglia-ügyben hozott ítélet értelmében biztosítja az állampolgároknak az Unión belüli szabad mozgását (38., illetve 32. pont), amelyet az EU 2. cikke negyedik francia bekezdésének második albekezdése mond ki.

C – Az egyezmény 54. cikkének időbeli hatálya (az előzetes döntéshozatalra előterjesztett első kérdés)

27. A schengeni vívmányok Belgiumban 1999. május 1-je óta, Norvégiában pedig 2001. március 25-e óta vannak hatályban. Léopold Henri van Esbroeck a terhére rótt cselekményt 1999. május 31-én és június 1-jén követte el; ezért őt 2000. október 2-án Norvégiában tiltott anyagok jogsértő behozatala miatt, illetve 2003. március 19-én Belgiumban ugyenezen termékek tiltott kivitele miatt elítélték.

28. Ezen időrendi sorrendet figyelembe véve a kérdést előterjesztő bíróság arra vár választ, hogy az egyezmény – amely az első ítélet kihirdetésekor még nem volt hatályos Norvégiában – 54. cikkében megfogalmazott kétszeres büntetés tilalma akadályát képezie a későbbi belgiumi büntetéskiszabásnak.

29. Meg kell állapítani, hogy a schengeni vívmányok nem tartalmaznak különös rendelkezést az egyezmény 54. cikke hatálybalépéséről, illetve időbeli hatályáról.

30. A kérdést előterjesztő bíróság kérdésére az előzetes döntéshozatal iránti eljárás valamennyi résztvevője – a szlovák kormányt ide nem értve – egyetértésével adott válasz tehát teljes mértékben a *ne bis in idem elv* lényegéből és alapjaiból következik.

31. Alanyi anyagi jognak tekintve, annak érdekében, hogy a bűncselekmény elkövetése, majd a kiszabott büntetés végrehajtását követően ne lehessen ismételten eljárást indítani és büntetést kiszabni, teljes körűen akkor érvényesül, amikor fennállnak ezek a feltételek, és a hatóságnak e jogból eredően tartózkodnia kell bármely megtorló intézkedéstől. Ez az elv csak akkor alkalmazható, ha a gyanúsítottat korábban már jogerősen elítélték.

32. Márpedig a belga igazságszolgáltatás büntetőeljárást indított Léopold Henri van Esbroeck ellen, és büntetést szabott ki rá a külföldi marasztaló ítélet ellenére, holott az

egyezmény 54. cikke mindkét államra nézve kötelező volt. E körülményeket figyelembe véve azt javaslom, hogy a Bíróság jelezze a Hof van Cassatie-nak, hogy alkalmazni kell e rendelkezést az alapügy tényállására.

34. Amennyiben az egyezmény 54. cikkét eljárásjogi szempontból vizsgáljuk, ugyanehhez a megoldáshoz jutunk, mivel kifejezett eltérő rendelkezés hiányában hatálybalépésüket követően ilyen típusú rendelkezések szabályozzák a megindított eljárást, és Belgiumban az alapügy az említett rendelkezésnek az országban és Norvégiában történő hatálybalépését követően keletkezett.

33. A Gözütok és Brügge ügyekben előterjesztett indítványom 14. pontjában rámutattam arra, hogy a kétszeres büntetés tilalma nem eljárási rendelkezés, hanem éppen ellenkezőleg, a jogrendszerekben – mint az Unió tagállamaiéban – létező alapvető biztosíték, amelynek alapja, hogy az egyének meghatározott jogokkal és szabadságokkal rendelkeznek a hatóságok fellépéseivel szemben [14]. E tekintetben még ha figyelembe is vennénk, hogy a fent említett elv szolgálatában a második ügy jogi hátttereként az első ügy esetében, sőt a bűncselekmény elkövetésekor hatályos jogi hátteret kell alkalmazni, a vádlottra kedvezőbb aktuális jogi keretet visszaható hatállyal kellene alkalmazni a fentebb említett jogrendszerekben közösen elfogadott büntetőpolitika értelmében.

D – *Az „ugyanazon" fogalom meghatározása (az előzetes döntéshozatalra előterjesztett második kérdés)*

1. Néhány előzetes pontosítás

35. A kérdést előterjesztő bíróság az egyezmény 54. cikkében szereplő, „ugyanazon cselekmény" fogalma jelentésének egyértelmű meghatározását kéri.

36. Az ítélkezési tevékenység alapvető részét képezi annak meghatározása, hogy a büntetőeljárás megindításának alapjául szolgáló tényállás megegyezik-e egy korábbi ügy tényállásával, amelyet csak az a bíró végezhet el, aki közvetlenül ismeri az általa végzett értékelés alapjául szolgáló tényleges helyzetet, a lehetséges másodfokú felülvizsgálat sérelme nélkül.

14 – Queralt Jiménez, A., La incidencia en la jurisprudencia constitucional de la autoridad interpretativa de las sentencias del Tribunal Europeo de Derechos Humanos. Especial referencia al caso español (előkészületben lévő doktori disszertáció), rámutat arra, hogy a Tribunal Constitucional (spanyol alkotmánybíróság) 2/2003. sz., 2003. január 16-i ítéletének (Boletín Oficial del Estado 2003., 219.) elemzése megerősíti, hogy a *ne bis in idem* elvből származó tilalom kettős szemléletet tükröz: egyrészt anyagit, amely a személy ugyanazon cselekményéért való kétszeres, illetve többszörös büntetésének tilalmára vonatkozik, függetlenül attól, hogy a büntetést ugyanazon jogrend, illetve egyetlen eljárás keretében szabták-e ki, másrészt eljárásit, azaz nem indítható eljárás olyan tényállás vonatkozásában, amelyre már jogerős marasztaló vagy felmentő ítélet született, így védve a bírósági határozatok jogerejének hatályát (*res iudicata*). Ehhez adódik még önálló jogként a tisztességes eljáráshoz való jog részét képezve a kétszeres büntetőjogi jogkövetkezmény tilalma, amely közvetett módon hat a *ne bis in idem* elvre.

37. A Bíróságnak ezért ellen kell állnia azon kísértésnek, hogy e bíró helyébe lépjen. Feladata arra szorítkozik, hogy megfogalmazza értelmezésének szempontjait, amelyek a rendelkezés alapjait és célját figyelembe véve megmutatják az Unió egész területén egységes eljáráshoz vezető legmegfelelőbb irányvonalat.

38. Bevallom, hogy az elemzés e szakaszában a Hof van Cassatie második kérdésének gyors átolvasása arra ösztönzött, hogy megpróbáljam definiálni az „ugyanazon cselekmény" határozatlan fogalmának körvonalait a közösségi jogból kiinduló, a jövőben esetlegesen felmerülő ügyekben megoldást mutató általános követelményt tartalmazó önálló iránymutatás kidolgozása érdekében.

39. E vállalkozás – eltekintve attól, hogy merész volt – kivitelezhetetlennek bizonyult, mivel a büntetéspolitikák előre nem láthatósága, valamint a büntetőeljárás természete megnehezítik az általános érvényű következtetéseket, mivel egyes bűncselekményeknél, illetve a részesség bizonyos formáinál hasznos megközelítések egyéb esetekben haszontalannak bizonyulhatnak. [15]

15 – Dannecker, G. a „La garantía del principio *ne bis in idem* en Europa" [A *ne bis in idem* elvének biztosítéka Európában] (*Dogmática y ley penal. Libro homenaje a Enrique Bacigalupo*, I. kötet, Madrid, 2004, 157–176. o.) című cikkében kihangsúlyozza az ezen elvben bekövetkezett változásokat, amikor bűnelkövető csoportok közötti együttműködéssel vagy bizonyos állapotbűncselekményekkel – mint például a jogosulatlan fegyverviselés – kapcsolatban találkozunk vele (168. o.).

40. Megfontoltabbnak tűnik, ha közbenső álláspontra helyezkedünk, és az alapeljárás történeti tényállásának további elemzése nélkül értékeljük az ügy különleges körülményeit annak érdekében, hogy a nemzeti bíróság megsegítésére olyan szabályokat tárjunk elébe, amelyek révén ezen ügy az értelmezésre irányuló előzetes döntéshozatali eljárás által érintett rendelkezés szellemének megfelelően oldható meg.

2. Az említett fogalomnak szigorúan a tényállással kapcsolatos dimenziója

41. Ezen eklektikus megközelítés a Hof van Cassatie kérdésében rejlik, amely annak a meghatározására irányul, hogy a kábítószereknek, illetve pszichotróp anyagoknak az egyezményben részes egyik államból történő jogsértő kivitele, majd az egyezményben részes másik államba való jogsértő behozatala az egyezmény 54. cikke értelmében ugyanazon cselekménynek minősül-e, vagy mindegyik állam maga köteles fellépni ellene, két különböző bűncselekménynek tekintve azt.

42. Egyértelmű e kérdés jelentősége, nem annyira jogi összetettsége miatt, hanem mert az ilyen típusú bűnelkövetést a hasonló magatartások gyakori ismétlődése jellemzi.

A jogelmélet már rámutatott e problémákra [16], és a mindennapi élet is megerősítette létezését [17].

43. Következésképpen pontosítani kell a *ne bis in idem elv* második eleme által létrehozott fogalom jelentését. E célból hármas megközelítést kell alkalmazni: a cselekmény minden egyéb megfontolást figyelmen kívül hagyó vizsgálatát, a jogi minősítés előtérbe helyezését, illetve az e minősítés által védett érdekekre hangsúlyt helyező szempontot.

44. A nyelvtani értelmezés az első lehetőséget támasztja alá. Az egyezmény spanyol változata, amely a „por los mismos hechos" kifejezést tartalmazza nem hagy kétségeket. A francia („pour les mêmes faits"), a német („wegen derselben Tat"), az angol („for the same acts"), az olasz („per i medesimi fatti") és a holland („wegens dezelfde feiten") nyelvű szövegezés szintén egyértelmű, mivel az azonos tényállásra (*idem factum*) utal, azaz a büntetőeljárás tárgyát képező cselekmények összességére, amelyeket a bíró tényállásként a jogkövetkezmények megállapítása érdekében értékel.

45. Ezt az álláspontot erősíti meg, ha megvizsgáljuk ezen alapvető állampolgári biztosíték alapjait és értelmét: a schengeni térségben való szabad mozgáshoz szükséges, hogy a cselekmény elkövetője tudja, az egyik tagállamban való elítélését és büntetésének végrehajtását, illetve adott esetben jogerős felmentését követően e térségen belül szabadon mozoghat, és nem kell attól tartania, hogy egy másik tagállamban eljárás indul ellene azzal az indokkal, hogy e tagállam jogrendje értelmében e cselekménye más bűncselekménynek minősül. Ha elfogadjuk ezen utóbbi megközelítést, az EU 2. cikke negyedik francia bekezdése első albekezdésének célja meghiúsul, és a belső térségre vonatkozó szabadság elé annyi akadály gördülne, ahány büntetőjogi rendszer létezik, amely rendszerekben ráadásul a tanácsi kerethatározatok harmonizációra törekvése ellenére nagymértékben megjelenik a nemzeti jelleg.

46. Ugyanezen okok miatt el kell vetni a jogilag védett érdekekre irányuló kritériumot is, mivel olyannyira kapcsolódik a belső büntetőpolitika jogilag előírt lehetőségeihez, hogy lehetővé tenné ugyanazon cselekmény

16 – Vervaele, J. A. E., i.m., rámutatott arra, hogy a Gözütok és Brügge ügyekben hozott ítéletet követően egyes alapvető kérdések – mint például az „ugyanazon cselekmény" fogalmának tisztázása – megválaszolatlanul maradtak. Van den Wyngaert, C. és Stessens, G. a „The International Non Bis in Idem Principle: Resolving some of the unanswered Questions" című cikkükben (*International and Comparative Law Quarterly*, 48. kötet, 1999. október, 789. o.) azt a kérdést teszik fel, vajon a két ország közötti, kábítószerrel való tiltott kereskedelem esetén az elkövető két bűncselekményt követ-e el (egyet a kivitellel, a másikat pedig a behozatallal). Dannecker, G., i. m., 167. és 168. o, ugyenezen példát említi.

17 – A C-493/03. sz. Hiebeler-ügyben a Cour d'appel de Bordeaux (Bordeauxi fellebbviteli bíróság) azt a kérdést tette fel, hogy a *ne bis in idem* elvből eredő tilalom értelmében a meghatározott mennyiségű kábítószerrel való határokon átnyúló kereskedelem a vonatkozó tagállamokban üldözendő eltérő cselekményeknek minősül-e. A Bíróság nem határozott efelől, mivel az előzetes döntéshozatali eljárást 2004. március 30-án az alapeljárás okafogyottá válása miatt végzéssel törölte. A Rechtbank 's-Hertogenbosch (brabanti városi bíróság) (C-150/05. sz. Van Straaten-ügy) és a Hof van Beroep te Antwerpen (C-272/05. sz. Bouwens-ügy) ugyanezen okból fordult a Bírósághoz, szintén kábítószer tiltott nemzetközi kereskedelme ügyében. E két előzetes döntéshozatal iránti kérelem vizsgálata folyamatban van.

többszöri büntetését, meghiúsítva ezzel az egyezmény 54. cikkének célját.

47. Ha az értékelés tárgyát a puszta tényállás helyett a bűncselekmények, illetve a tilalmuk által védett értékek védelme képeznék, sohasem lehetne alkalmazni a *ne bis in idem* elvét nemzetközi viszonylatban. [18]

48. E körülmény magyarázza, hogy eltérve az általunk vizsgált alapelv nemzeti vonatkozásait elemző két okmánytól, az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányától, amely tiltja az ugyanazon „bűncselekmény" miatti kétszeres büntetést, és az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 7. jegyzőkönyvétől, amely ugyanezen vonatkozásban foglalkozik (4. cikk) a „bűncselekménynyel" [19] – a nemzetközi vonatkozásaival foglalkozó egyéb megállapodások csupán a tényállásra összpontosítanak [20]. A Görög Köztársaságnak a *ne bis in idem* elv alkalmazásáról szóló tanácsi kerethatározat elfogadására irányuló kezdeményezése [21] ugyanezen feltételt tartalmazza, az „ugyanazon" kifejezést úgy határozza meg, mint „a második büntetendő cselekmény, [amely] csak ugyanazon körülményekből ered, illetve érdemben hasonló körülményekből, jogi minősítésétől függetlenül." [1. cikk e) pont].

49. Ezen ügyben meg kell állapítani továbbá, hogy a belga bel- és igazságügyminisztérium 1998. december 10-én körlevelet [22] tett közzé, amelyben tisztázta, hogy az egyezmény 54. cikke értelmében nem a jogi minősítések, hanem csak a tényállások egye-

18 – Így nyilatkozik Dannecker, G., i. m., 175. o.

19 – Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata ellentmondásosnak tűnik e tekintetben. A 33/1994/480/562. sz., Gradinger kontra Ausztria ügyben 1995. október 23-án hozott ítéletében (A. sorozat, 328-C. sz.) e bíróság a cselekményeknek a jogi minősítést figyelmen kívül hagyó azonosságára összpontosító álláspontot részesítette előnyben, míg az Oliveira kontra Svájc ügyben 1998. július 30-án hozott ítéletében (*Ítéletek és határozatok tára* 1998-V.) a jogi minősítést tartotta irányadónak. Azt gondolhatnánk, hogy a 37950/97 sz., Franz Fischer kontra Ausztria ügyben 2001. május 29-én hozott ítélet a tényállásra alapítva feloldotta az előbb említett két ítélet ellentmondását, a 33402/96. sz., Göktan kontra Franciaország ügyben 2002. július 2-án hozott ítéletében (*Ítéletek és határozatok tára*, 2000-V.) azonban ugyanezen bíróság ismét a jogi minősítést előtérbe helyező szempontot vette figyelembe.

20 – A volt Jugoszláviában elkövetett bűntettek kivizsgálására létrehozott Nemzetközi Büntetőtörvényszék és a Ruandában elkövetett bűntettek kivizsgálására létrehozott Nemzetközi Büntetőtörvényszék alapokmánya a „nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekre" hivatkozik [10. cikk (1) bekezdés, illetve 9. cikk (1) bekezdés]. Az Európai Unióról szóló szerződés K3. cikke alapján, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeiről szóló egyezményben (HL C 316., 1995., 49. o.), illetve az Európai Unióról szóló szerződés K3. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján, az Európai Közösségek tisztviselőit és az Európai Unió tagállamainak tisztviselőit érintő korrupció elleni küzdelemről szóló egyezményben (HL C 195., 1997., 2. o.), szerepel az „ugyanazon cselekmények alapján" kifejezés (7. cikk (1) bekezdés, illetve 10. cikk (1) bekezdés). Mindazonáltal az Európai Unió alapjogi kartája (HL C 364., 2000., 1. o.) az ugyanazon minősítés követelményére utal [„Senki sem vonható büntetőeljárás alá, és nem büntethető olyan bűncselekményért, amely miatt az Unióban a törvény értelmében egyszer már jogerősen felmentették, vagy elítélték" (50. cikk)], amely rendelkezés az európai alkotmány létrehozásáról szóló szerződés (II-110. cikk) (HL C 310., 2004., 1. o.) rendelkezését veszi át.

21 – HL C 100., 2003., 24. o.

22 – „Circulaire interministérielle sur l'incidence de la convention de Schengen en matière de contrôle frontalier et de coopération policière et judiciaire" [a schengeni egyezménynek a határellenőrzésre, valamint a rendőrségi és igazságügyi együttműködésre való hatásáról szóló tárcaközi körlevél] (*Moniteur belge*, 20. sz., 1999. január 29., 2714. o.).

zését követeli meg.[23] Egy belga bíróság alkalmazta is e szabályt.[24]

3. Az alapeljárás konkrét tényállása

50. A fenti megfontolások nagyobb hangsúlyt kapnak, ha kivetítjük azokat az általunk vizsgált eset körülményeire.

51. Vitathatatlan, hogy a Léopold Henri van Esbroeck norvégiai elítélésének alapjául szolgáló történeti tényállás megegyezik a belgiumi felelősségre vonás jogalapjával, azaz meghatározott mennyiségű kábítószernek 1999. május 31-én és június 1-jén az egyik országból a másikba történő tiltott szállítása. E magatartás eltérő jogi minősítéssel bír a tagállamokban: Belgium tekintetében tiltott anyagok kivitelének, míg Norvégia szempontjából ugyanezen termékek behozatalának minősül. Ha az ugyanazon kifejezés szigorúan csak a tényállások egyezését jelenti, Léopold Henri van Esbroeckot védi az egyezmény 54. cikke, míg ha jogi minősítésbeli szempontokat is figyelembe kell venni, lehetséges a kétszeres büntetés.

52. Ez utóbbi lehetőség három szempontból is vitathatónak tűnik számomra. Először is szűkítő megoldásra vezet, amely összeférhetetlen az ember méltóságát védő alapvető biztosítékok kiterjedt belső erejével. Továbbá egyértelműen ellentétes az egyezmény 54. cikkében meghatározott, az állampolgárok szabad mozgásának biztosítására irányuló célkitűzéssel, mivel a büntetését letöltött elítélt fellett, amennyiben átlépné annak a területnek a határait, amelyre a letöltött büntetése szerinti jogrendszer hatálya kiterjed, továbbra is Damoklész kardjaként lebegne az újabb felelősségrevonás lehetősége. Végül ironikus lenne behozatalról és kivitelről beszélni egy olyan jogrend által vezérelt térségben, amely természeténél fogva éppen mind a személyek, mind a javak vonatkozásában a határok megszüntetésére irányul[25].

23 – A IX. nemzetközi büntetőjogi konferencia 1964. augusztus 29-én jóváhagyott végkövetkeztetéseiben az ugyanazon kifejezésnek tisztán tényállásbeli megközelítését javasolták (szövege hozzáférhető a *Zeitschrift für Strafrechtswissenschaften*ben, 1965, 184–193. o., különösen a 189. és 190. oldalon A legfelsőbb holland és francia bíróságok csatlakoztak ehhez az állásponthoz [a Hoge Raad der Nederlanden (holland legfelsőbb bíróság) 1994. december 13-án hozott ítélete (*Ars Aequi*, 1995, 720. o.) és a Cour de Cassation (semmítőszék) 1983. december 13-án hozott ítélete (*Bulletin* 340. sz.), amelyet Weyembergh, A. is idézett a „Le principe *ne bis in idem*: pierre d'achoppement de l'espace pénal européen ?" [A *ne bis in idem* elve: az európai büntetőjogi térség buktatója?] című cikkében (*Cahiers de droit européen*, 2004, 3. és 4. sz., 349. o.)].

24 – A Tribunal correctionnel d'Eupen (eupeni büntetőbíróság) 1995. április 3-i ítéletében (közzétéve a *Revue de droit pénal et de criminologie*-ban, 1996. november, 1159. o.) kijelentette, hogy még ha az 1961. március 30-i New York-i Egységes Kábítószer Egyezmény 36. cikke értelmében két külön bűncselekménynek minősül is az egy személynek Belgium és Németország közti cselekményben való részvétele, a Belgium területén elkövetett bűncselekmény miatti belga bíróság előtti felelősségre vonás nem elfogadható, mivel az érintett cselekmény csak egyetlen büntetendő cselekményt jelent, és elkövetőjét ezért a cselekményért már elítélték Németországban. Brammertz, S., „Trafic de stupéfiants et valeur internationale des jugements répressifs à la lumière de Schengen" [Kábítószer-kereskedelem és a megtorló ítéletek nemzetközi hatálya Schengen] alapján), a hivatkozott folyóirat ugyanazon számában (1063–1081. o.) a schengeni vívmányok rendelkezéseinek hatálybalépését megelőzően létrejött belga ítélkezési gyakorlatról számol be, amely szembeforul a *ne bis in idem* elve nemzetközi alkalmazásával.

25 – Brammertz, S. (im. 1077. és 1078. o.) szerint a schengeni vívmányok rendelkezéseinek hatálybalépését követően már nem állíthatjuk, hogy a két részes állam közti titott kábítószer-kereskedelem kétszeres büntetést eredményező külön cselekménynek minősül, mivel a személyek és a javak szabad mozgása bizalmi elven alapul, amely kihat a határokon átnyúló bűncselekmények elemzésére és értékelésére is. „Miért tekintsük az Eupen és Liège közti tiltott kereskedelmet egyetlen bűncselekménynek, és osszuk fel az Eupen és Aachen közötti ugyanezen kereskedelmet két külön cselekményre egy látható megjelölés nélküli határ figyelembevétele miatt?"

4. Az egyezmény 71. cikke

53. E rendelkezések értelmében a Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy az Egyesült Nemzetek egyezményeinek – különösen a kábítószerekről és pszichotróp anyagokról szóló egyezményeknek, amelyek értelmében a bűncselekmények mindegyike külön cselekménynek tekintendő, ha azokat más-más országban követték el (36., illetve 22. cikk) – megfelelően meghozzák a kábítószerek tiltott kereskedelmének büntetése céljából szükséges intézkedéseket.

54. A fent említett rendelkezések első látásra ellentmondanak a fenti okfejtésnek, tartalmuk alapos vizsgálata azonban azt mutatja, hogy nemcsak nem kérdőjelezik meg, hanem megerősítik azt.

55. A 71. cikk arra kötelezi a Szerződő Feleket, hogy ne mérsékeljék a schengeni térségben a kábítószer-kereskedelem elleni erőfeszítéseiket, és e célból felidézi az ENSZ ágazati egyezményei értelmében rájuk háruló kötelezettségeket. E rendelkezés általános hatályú, és így nem korlátozza különösebben az 54. cikk tárgyi hatályát.

56. Az ENSZ említett egyezményeit történeti és normatív környezetükben kell vizsgálni, mivel 22., illetve 36. cikkeik, amelyeknek értelmében a szerződő felek meghozzák a tiltott kereskedelemre irányuló magatartások büntetése céljából szükséges intézkedéseket nem feltétel nélküli kötelezettséget alapítanak, és megőrzik az adott jogendből eredő korlátozásokat. Az egyezmény 54. cikke az ezen okmányt ratifikáló államok jogrendjének szerves része, így korlátozásai nem csökkentik hatékonyságát.

57. Arról sem szabad azonban megfeledkezni, hogy az ENSZ említett egyezményeit valamennyi ország egységes szabályozása híján a kábítószerrel és a pszichotróp anyagokkal való tiltott kereskedelem elleni világméretű küzdelem szellemében dolgozták ki. E látásmód adja meg az említett egyezmény 22. és 36. cikkének valódi értelmét, azaz amikor a cselekményt több részes állam területén követik el, lehetőség van bármely állam általi üldözésükre és az elkövetők megbüntetésére, annak érdekében, hogy egyes államok lehetséges mulasztása ellenére se maradjanak büntetlenül az elkövetők. Márpedig e megközelítés értelmét veszti a schengeni térségben, amely – mint ahogy azt a Gözütok és Brügge ügyekben előterjesztett indítványomban (124. pont) jeleztem, illetve a Bíróság is megerősítette az ebben az ügyben hozott ítéletében (33. pont) – a tagállamok egymás büntető igazságszolgáltatási rendszerébe vetett kölcsönös bizalmán alapszik. [26]

26 – A büntetőjogi határozatok kölcsönös elismerése elvének megvalósítására irányuló intézkedési program (HL C 12., 2001., 10. o.) a *ne bis in idem* elvét e cél elérését segítő szabályként idézi (12. o.). A Bizottságnak a büntetőügyekben hozott bírósági határozatok kölcsönös elismerése elvéről, valamint a tagállamok közötti kölcsönös bizalom erősítéséről szóló, a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek címzett közleménye ugyanebbe az irányba mutat [COM(2005) 195 végleges, 4. o.].

58. Összességében elmondható: a fent említett cikkek célja, hogy magakadályozzák a magatartás anyagi dekriminalizációját, azonban a *ne bis in idem* elvét elismerő jogrendszerekben – mint például a schengeni rendszerben – a cselekmény miatti büntetés kiszabását követően nem lehetséges újabb büntetőeljárást indítani. Nem áll tehát ellentmondásban a két vonatkozó szabályozási rendszer.

59. Az egyezmény 71. cikkével összefüggésben értelmezett 54. cikk értelmében fajtától függetlenül ugyanazon kábítószerek vagy pszichotróp anyagok – a kannabiszt is ideértve – az egyezményt aláíró, vagy a schengeni vívmányokat végrehajtó és alkalmazó két állam közti behozatala, illetve kivitele, a második rendelkezés értelmében azonos tényállásnak minősül, e cselekményeknek az érintett jogrendszerekben meghatározott jogi minősítésétől függetlenül.

VI – Végkövetkeztetések

60. A fenti megfontolások alapján azt javaslom, hogy a Bíróság a következőképpen válaszolja meg a Hof van Cassatie által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket:

„1) A schengeni megállapodás végrehajtásáról szóló egyezmény 54. cikkének időbeli hatálya kiterjed az említett rendelkezés hatálybalépését követően, már elbírált cselekmény miatt indított büntetőeljárásra, és alkalmazandó, függetlenül attól, hogy mikor indult az első büntetőeljárás.

2) Az egyezmény 71. cikkével összefüggésben értelmezett 54. cikk értelmében fajtától függetlenül, ugyanazon kábítószerek vagy pszichotróp anyagok – a kannabiszt is ideértve – az egyezményt aláíró, vagy a schengeni vívmányokat végrehajtó és alkalmazó két állam közötti szállítása „ugyanazon cselekménynek" minősül, e magatartásnak az érintett jogrendszerekben meghatározott jogi minősítésétől függetlenül."